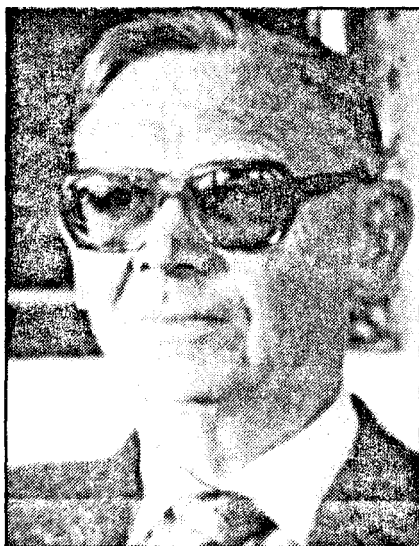

Tyskerkontoen i Norges Bank

NATIONEN

108797

7. August 1945

Da tyskerne invaderte Norge i 1940, brakte de med seg egne pengesedler, de såkalte Reichskreditscheine, som de straks satte i om-løp.

Norges Banks direksjon i Oslo for-handlet direkte med okkupasjonsmak-ten om de problemer som tyskernes pengeforbruk innebar, og resultatet ble at den tyske overkommando fikk ad-gang til å opprette en egen konto i Nor-ges Bank – den norske nazi-staten had-de større skatteinntekter enn utgifter og opptok dessuten store lån på det penge-rike marked skapt av tyskerne, slik at staten under okkupasjonen tilbakebetal-te 3 050 millioner kroner. Det gjensto derfor på tyskerkontoen 8 004 millioner kroner ved krigens slutt.

KRONIKK

Ettersom Norge var i krig med Tyskland og okkupasjonen var folkerettsstridig, må konfiskasjon av 11 054 millioner i sedler betraktes som regulært tyveri.

Johan I. Holm, lektor, Bryne

Norges Bank var en privat bank den gang, og for direksjonen,

både i Oslo og London, sto det som selvklart at den norske stat var ansvarlig for beløpet på tyskerkontoen.

Høsten 1940 henvendte Norges Bank seg til den «kommisariske» statsråd i Fi-nans- og Tolldepartementet som skrift-lig erkjente at den norske stat hadde plikt til å tilbakebetale beløpet på okku-pasjonkontoen. Det var ikke de private aksjonærer i Norges Bank tyveriet var begått imot, men hele det norske sam-funn. Den lovlige norske etterkrigsstat hadde derfor juridisk plikt til å dekke saldoen på tyskerkontoen, idet Quisling-statens tilbakebetaling under krigen og-så var gyldig.

Infiltrasjon

Norges Bank var klar over at vi ville få en fryktelig inflasjon etter krigen hvis ikke seddelømløpet ble nøytralisert. Under okkupasjonen hadde seddelømløpet steget fra 590 millioner til 3039 millioner kroner. Folioinnskuddene i Norges Bank var samtidig økt fra 113 til 5290 millioner kroner. Hos private, be-drifter, stat og kommuner hersket det en enorm pengerikelighet da freden kom. Norges Bank og Heimefrontledel-sen hadde ferdig et forslag til pengesa-nering. Denne ble satt i verk av Sam-lingsregjeringen i form av en proposi-sjon av 21.9.1945. Ved hjelp av seddel-

«Tyveri av 11 milli- arder sedler»

ombytting og registrering av verdipapi- rer skulle formuesøkningen under ok- kupasjonen registreres. Tanken var at det deretter skulle komme en kraftig skatt på formuesstigning; det var antydnet 80 prosent. Saken var jo den at mens na- sjonens samlede formue var forringet med kanskje 1/4, var de nominelle for- muer steget enormt.

Formuesregistreringen foregikk i sep- tember 1945 etter planen. Bare et min- dre antall sedler ble tillatt ombyttet, idet resten ble satt på «riksinnskuddskonto», slik at saneringen straks kunne begynne å virke.

Ap-økonomene

Resten av historien kan beskrives som «pengesanereringen som ble vekk». Arbei- derpartiet overtok regjeringsmakten etter valget høsten 45, og Ap-økonome- ne, med Erik Brofoss i spissen, hadde en annen oppfatning av tyskerkontoen og seddelinflasjonen enn Norges Banks ledelse og de «klassiske» sosialøkono- mer, som professorene Wilhelm Keilhau og Erling Petersen, og Norges Bank-di- rektor Nicolai Rygg og finansminister Gunnar Jahn i Samlingsregjeringen. Ei- nar Gerhardsen skiftet venstremannen Gunnar Jahn ut med Erik Brofoss, som hadde sittet i London under krigen og lest Keynes.

Proposisjonen om engangsskatten ble trukket tilbake. I en ny proposisjon ble det presisert at staten ikke anså seg juri- disk forpliktet til å tilbakebetale beløpet på tyskerkontoen. Det hele var et spørs- mål om pengepolitikk og konjunkturpo- litikk, ble det sagt.

Således fikk kjøpekraftoverskuddet fortsette å gjøre sin ødeleggende virk- ning i norsk økonomi. Dette stemte

godt med den nye finansledelsens plan- ner. Alternativet til engangsskatt og pengesanering og dermed fri markeds- økonomi i førkrigsforstand, var nemlig mengderegulering og priskontroll. Dess- verre var næringslivets organisasjoner med på å torpedere Gunnar Jahns og Erling Petersens store saneringsplan. Dermed ga de Brofoss lillefingeren, og Norge ble planøkonomisk og «sosialde- mokratisk». Under okkupasjonen var det bare en hårdhendt rasjonalisering og priskontroll som hadde hindret vill in- flasjon.

Sunnere syn

Noen nedbetaling av tyskerkontoen skjedde ikke før vi fikk del i Marshall- hjelpen fra 1948. Amerikanerne hadde et sunnere syn på pengevesenets rolle og forlangte at motverdien av dollar-ga- ven skulle innbetales på tyskerkontoen i Norges Bank. Slik ble kontoen nedbetalt med ca. 2 milliarder kroner.

Men det gjensto fremdeles netto over 5 milliarder og minnet om tyskernes og NS-statens uoppfylte forpliktelser over- for norske borgere.

På erstatningskonferansen i Paris like etter krigen erklærte de allierte stormak- ter seg enige med de norske utsending- er i at den tyske stat hadde ansvaret for de 11 milliarder. Den gang kunne tyskerne ikke betale, men har de ikke kunnet siden?

Staten som eier

Resten av historien skal gjøres kort. Arbeiderpartiet brukte sitt flertall i Stor- tinget til å sosialisere Norges Bank slik at de private aksjonærer ble byttet ut med staten som eier i 1950. Tyskerkon- toen sluttet å være statens onde samvit- tighet. Det har vært hevdet at det nor- ske krav på den tyske okkupasjonsmakt er foreldet; dog så lenge det ikke forelig- ger noe fredsoppgjør mellom de allierte og tyskerne, er det utelukket at kravet kan være foreldet. Men etter at Ap- regjeringene og Finansdepartementet fikk et nytt syn som undervurderte pengenes betydning og innførte den keyneske planøkonomi med sin realøkonomiske betraktning, manglet det politisk norsk vilje til å få de 11 milliarder tilbake fra Tyskland. Noen enkle regnskapstekniske grep fikk dessuten hele tyskerkontoen til å forsvinne fra regnskapet for noen år siden. Dog må vel alle erkjenne at reali- teten er den samme: Tyskland har ikke tilbakebetalt de 11 milliarder i sedler, som landet stjal fra nordmennene under sin okkupasjon av landet vårt.